

Contextuele kwetsbaarheid in beeld

Een onderzoek naar de rol van de sociale leefomgeving in de seksuele uitbuiting van minderjarigen

Kennishiaten over de factoren die minderjarigen kwetsbaar maken voor seksuele uitbuiting staan een effectieve aanpak van deze vorm van mensenhandel in de weg. De huidige literatuur benadrukt vooral individuele kenmerken en ervaringen, zoals eerdere negatieve gebeurtenissen en onderliggende trauma's uit vroegere jeugdijaren. Structurele kwetsbaarheden binnen de sociale leefomgeving van minderjarigen blijven echter onderbelicht, terwijl hier preventiemogelijkheden liggen. Denk hierbij aan het aanpakken van onveilige of instabiele familiesituaties, blootstelling aan criminaliteit in vriendennetwerken, of armoede en ongelijkheid.

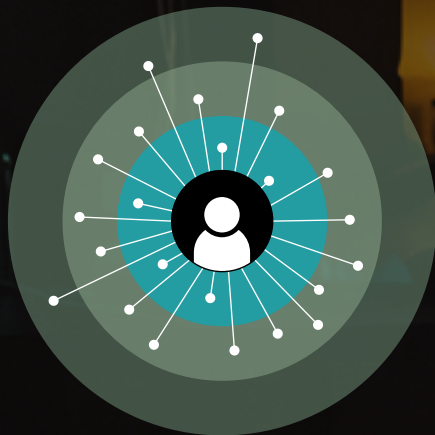

DIT ONDERZOEK

Op basis van een diepgaande analyse van 240 anonieme chats tussen vermoedelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting en hulpverleners bij de Chat met Fier, verschaft dit onderzoek inzicht in de rol van de sociale leefomgeving in de seksuele uitbuiting van minderjarigen.

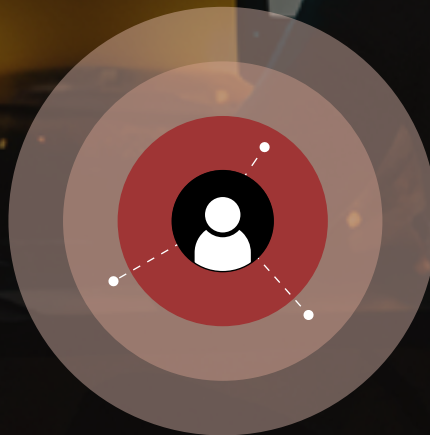
GEZONDE ONTWIKKELING

Ontwikkeling van stabiele en veilige relaties die sociale steun en weerbaarheid bieden buiten de familiesfeer tijdens de adolescentie.

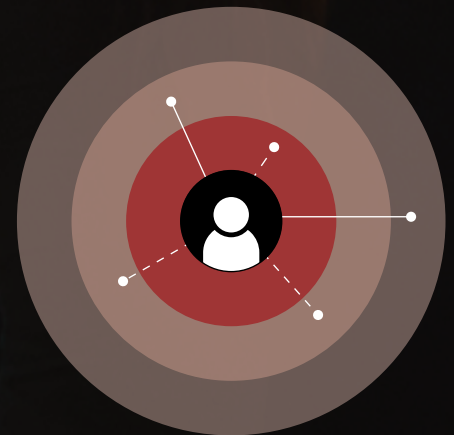

VERSTOORDE ONTWIKKELING

Ontwikkeling van verstoorde relaties tijdens de adolescentie voor jongeren in een seksuele uitbuitingssituatie.

Gevoel van sociale isolatie en vast te zitten in een onveilig en/of instabiel microsysteem

Soms bieden contacten in het meso- of macro-netwerk van jongeren een toereikende hand.

Contextuele kwetsbaarheid

Een onderzoek naar de rol van de sociale leefomgeving in de seksuele uitbuiting van minderjarigen

Onderzoekssamenvatting

AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

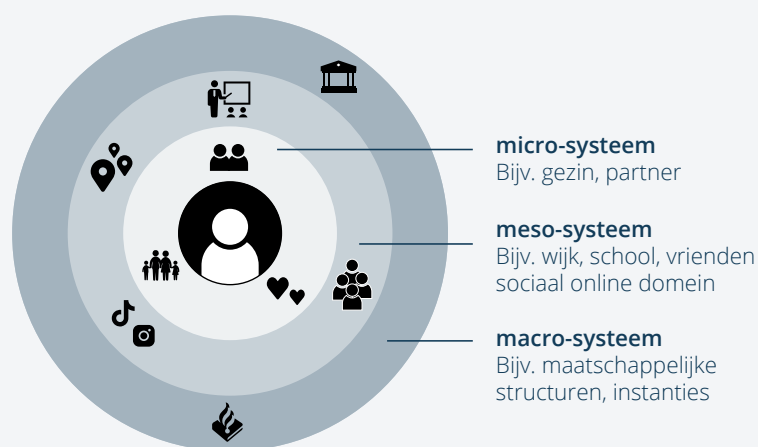
De aanpak van mensenhandel is al decennialang een prioriteit op nationale en internationale beleidsagenda's, waarbij een aanhoudende zorg over de kwetsbaarheid van minderjarigen voor seksuele uitbuiting centraal staat. Niettemin staan kennishiaten over de factoren die minderjarigen kwetsbaar maken voor slachtofferschap een effectieve aanpak van deze vorm van mensenhandel in de weg.

De huidige literatuur belicht verschillende individuele kenmerken, gedragingen, en ervaringen die het risico op slachtofferschap van seksuele uitbuiting zouden verhogen, waaronder bijvoorbeeld het eerder ervaren van negatieve gebeurtenissen en onderliggende trauma's uit vroegere jeugdijaren, het hebben van cognitieve beperkingen, of gedragingen zoals weglopen of drugsverslavingen (Choi, 2015; de Vries & Goggin, 2020; Franchino-Olsen, 2019). Deze literatuur ligt vaak ten grondslag aan de identificatie van seksuele uitbuiting en hulpverlening aan slachtoffers, terwijl het een te beperkt beeld van de meervoudige risicofactoren voor seksuele uitbuiting geeft (de Vries et al., 2020; Reid et al., 2019). Met de huidige focus wordt kwetsbaarheid voor slachtofferschap onterecht bij alleen het individu gezocht en kan slachtofferschap onder personen met andere kenmerken, gedragingen, en ervaringen over het hoofd worden gezien (de Vries et al., 2020, 2024; Reid et al., 2019; Weston & Mythen, 2020, 2022).

Bovendien suggereert recent onderzoek dat blootstelling aan schadelijke invloeden binnen de sociale leefomgeving (bijv. familie, vrienden, school, de wijk, of het online domein) een belangrijke rol kan spelen in de seksuele uitbuiting van minderjarigen (de Vries et al., 2020, 2024; Helpingstine et al. 2021; Reed et al., 2019; Reid et al., 2015, zie ook Nationaal Rapporteur, 2022). Echter, ondanks deze recente studies, is de rol van de sociale leefomgeving in het creëren, in stand houden of juist doorbreken van kwetsbaarheid voor slachtofferschap onderbelicht gebleven in de huidige literatuur. Daarmee wordt eventuele multi-problematiek en contextuele, in plaats van alleen individuele, kwetsbaarheid onvoldoende herkend en kan de preventie, identificatie, en hulpverlening tekortschieten.

HET HUIDIG ONDERZOEK: EEN SOCIAALECOLOGISCH PERSPECTIEF OP SLACHTOFFERSCHAP

Dit project verkent de rol van de leefomgeving in de seksuele uitbuiting van minderjarigen aan de hand van het sociaalecologische model, een conceptueel raamwerk dat verbanden legt tussen de leefomgeving en de ervaringen van een individu (Bronfenbrenner, 1979, 1986). Aan de hand van het sociaalecologisch model kunnen kwetsbaarheden voor slachtofferschap gerelateerd worden aan 1) het individu (bijv. vanwege eerder misbruik), 2) het microsysteem (bijv. vanwege onveilige of instabiele thuissituaties), 3) het meso-systeem (bijv. vanwege blootstelling aan criminaliteit binnen vriendennetwerken, op school, of in de buurt), en 4) het macrosysteem (bijv. vanwege negatieve percepties op of ervaringen met bepaalde instellingen).

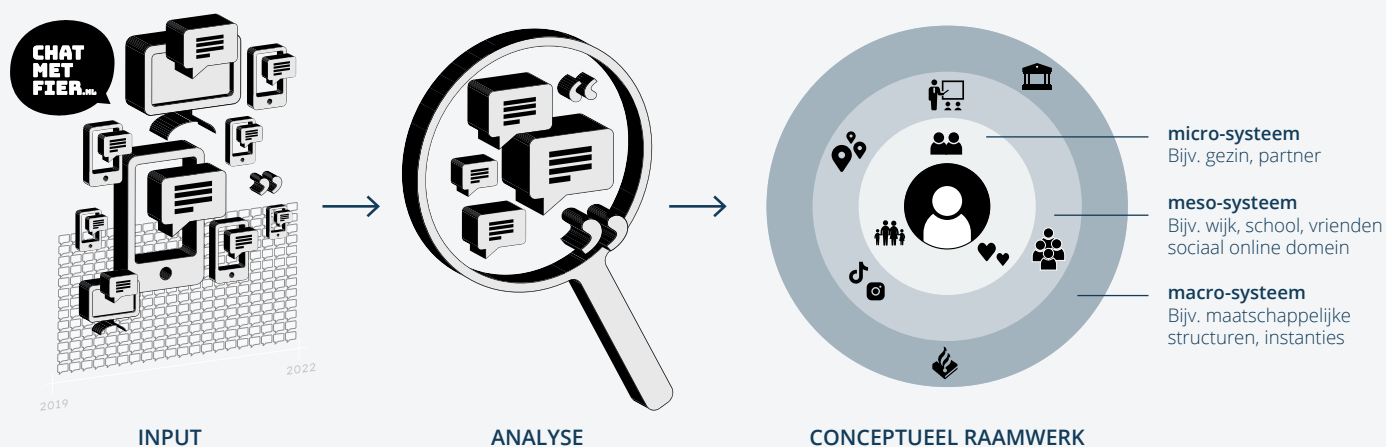
Figuur 1. Het sociaalecologisch model

ONDERZOEKSMETHODE

De informatie die ten grondslag ligt aan het huidige onderzoek komt uit de chatgesprekken die vermoedelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting met hulpverleners van Fier, een landelijk expertisecentrum voor mensenhandel en opvangcentrum voor onder meer slachtoffers van seksuele uitbuiting, hebben gevoerd op de Chat met Fier (www.chatmetfier.nl). De chat is in 2009 opgericht om aan te sluiten bij de digitale leefwereld van jongeren en biedt een alternatieve, laagdrempelige en anonieme mogelijkheid voor hulp. Elk jaar komen circa 15.000 unieke personen op de chat en worden er meer dan 25.000 chatgesprekken gevoerd (Fier, 2023). Veel van deze gesprekken gaan over geweld in afhankelijkheidsrelaties, waaronder ook (seksuele) uitbuiting. Hoewel het primaire doel van de chat online hulpverlening is, verschaft de chat ook unieke data over een groep slachtoffers die vaak voor een eerste keer over hun ervaringen vertelt (*first disclosure*).

Om de rol van de leefomgeving in de seksuele uitbuiting van minderjarigen te verkennen, is een kwalitatieve analyse uitgevoerd van een selectie van de chatgesprekken over vermoedelijke seksuele uitbuiting. In totaal zijn de chatgesprekken van 240 minderjarige personen geanalyseerd. Het gaat hier om gesprekken van minderjarigen die in de periode 2019-2022 een account op de Chat met Fier hebben aangemaakt, langer dan vijf minuten met een hulpverlener hebben gesproken, en in de meeste gevallen herhaaldelijk terugkwamen op de chat. Alle informatie in de chats is eerst gepseudonimiseerd zodat geen van de onderzoeksgegevens

te herleiden valt naar individuen. Voor de analyses zijn zowel deductieve als inductieve codeertechnieken gebruikt. Met deductieve technieken is in de chats allereerst gericht gezocht naar componenten van de leefomgeving van minderjarigen op micro, meso, en macroniveau (bijv. familie, vrienden, school, en het online domein). Aan de hand van inductieve codeertechnieken zijn thema's geïdentificeerd die verband kunnen houden met kwetsbaarheid. Denk hierbij aan onder andere onveilige thuissituaties, blootstelling aan criminaliteit binnen vriendennetwerken, en eerdere contacten met de politie. Met deze methode geeft dit onderzoek geen inzicht in de omvang van seksuele uitbuiting van minderjarigen noch in de omvang van seksuele uitbuiting zoals die op de Chat met Fier wordt geconstateerd.

KERNBEVINDINGEN

Drie kernbevindingen staan centraal.

1. Sociale isolatie

Een eerste bevinding betreft de overheersende gevoelens van **sociale isolatie** vanwege een **structureel instabiel dan wel onveilig microsysteem** waar minderjarigen in een seksuele uitbuitingssituatie zich in bevinden. Hierbij kunnen familieleden of intieme partners de uitbuiters zijn of anderszins een schadelijke leefomgeving vormen voor minderjarigen (bijvoorbeeld vanwege blootstelling aan seksueel, fysiek, en verbaal geweld).

In 58% van de geanalyseerde chats betrof de vermoedelijke uitbuiters de partner van degene die op de chat kwam. Vaak was de partner reeds een bekende vóóordat een relatie was gestart en werd sociale media regelmatig gebruikt om het daadwerkelijke contact te starten. Zo geven verschillende personen aan dat zij hun partner eerder al eens hadden gezien op school, bij een sport- of andere recreatieclub, in de buurt of tijdens het uitgaan. In enkele gevallen ging het om contacten buiten de leefomgeving van minderjarigen, waarbij verschillende *social media apps* voor online (groeps)gesprekken met onbekenden een centrale rol in het ronselen voor seksuele uitbuiting speelden. Recent onderzoek suggereert dat online blootstelling aan seksueel grensoverschrijdend gedrag een risico vormt voor slachtofferschap van seksuele uitbuiting, maar dat dit lastig te monitoren is en voornamelijk nog een blinde vlek blijft in de literatuur (Kafafian et al., in voorbereiding).

In 26% van de geanalyseerde chats waren ouders, andere familieleden of zorgverleners de vermoedelijke uitbuiters. Hoewel dit aandeel opvallend hoog is in vergelijking met andere criminaliteitsvormen, zijn dergelijke bevindingen niet verassend wanneer wordt gekeken naar de internationale literatuur over mensenhandel. Hieruit blijkt dat familie-gedreven seksuele uitbuiting moeilijker te identificeren is en daarmee makkelijker onder de radar blijft dan andere uitbuitingssituaties (zie o.a. Reid, Huard & Haskell, 2015; Edwards, Middleton & Cole, 2022; Sprang & Cole, 2018, zie ook van Bommel, Langerak & Kampen, 2023).

Ruim twee derde van de geanalyseerde chats betrof minderjarigen die zich in een microsysteem bevinden dat gekenmerkt werd door onveiligheid, instabiliteit en/of verwaarlozing. Hierbij is gekeken naar omstandigheden anders dan de uitbuiting, waaronder bijvoorbeeld geweld en misbruik, psychische problematiek bij de ouders, drugs- en alcoholproblemen, ruzie, scheiding, en het verwaarlozen van de zorg voor eigen kinderen (bijvoorbeeld vanwege werk). Uit de analyses blijkt dat uitbuiters misbruik kunnen maken van dergelijke **kwetsbare thussituaties**, bijvoorbeeld door het bieden van alternatieve woonruimte, een nieuw sociaal netwerk, en een gevoel van een 'veilige haven'. In de situaties waarbij het microsysteem niet evident werd gekenmerkt door onveiligheid, instabiliteit en/of verwaarlozing, bleek dat de thussituatie vaak alsnog geen veilige haven vormde vanwege oppervlakkig contact tussen ouder en kind waardoor de uitbuiting onopgemerkt bleef. Naast gevoelens van angst en schaamte, vormt dit oppervlakkige contact tussen ouder/verzorger en kind een drempel voor *first disclosure* vanwege het ervaren van een gebrek aan emotionele veiligheid.

2. Sociale kwetsbaarheid

Een tweede kernbevinding is dat gevoelens van sociale isolatie versterkt kunnen worden door een **sociale kwetsbaarheid** dat veroorzaakt wordt door weinig aansluiting of negatieve ervaringen met contacten in het meso- en macrosysteem. Zo wordt in de chats regelmatig gesproken over het niet (meer) hebben van vrienden, het hebben van weinig aansluiting op school, afwezigheid op school, en verminderde schoolprestaties. Daarnaast hebben specifieke incidenten en ervaringen, waaronder seksueel geweld op school, drugsgebruik in vriendenkringen, en pesterijen op school, voor verdere sociale terugtrekking gezorgd. Dit maakt personen sociaal kwetsbaar, aangezien het niet hebben van gezonde en veilige relaties buiten de familiesfeer de kans verkleint dat slachtoffers zich los kunnen trekken van een leefomgeving waarbinnen zij worden uitgebuit. Ook negatieve percepties op hulpverlening, jeugdzorg, en politie, waaronder het idee dat hulp vragen of aangifte doen de situatie slechter maakt, kan ervoor zorgen dat personen vast blijven zitten in een onveilige leefomgeving.

3. Sociale weerbaarheid

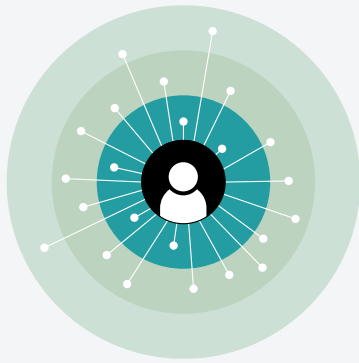
Een derde kernbevinding betreft de onmisbare contacten in het meso- en macrosysteem voor het ontwikkelen van **sociale weerbaarheid**. In de enkele situaties waarin minderjarigen op de chat aangeven offline hulpverlening te willen starten (zoals een melding aan de politie of het starten van een opvang- of ander hulpverleningstraject), blijken vooral oplettende burens, docenten, mentoren, huisartsen en andere personen vanuit het meso- en macrosysteem een toereikende hand te hebben geboden. Het hebben van dergelijke vertrouwde contacten buiten de familiesfeer versterkt de sociale weerbaarheid van slachtoffers. Online hulpverlening kan dan ook het sociale netwerk van slachtoffers uitbreiden, op twee manieren: 1) direct door het bieden van een veilige haven voor gesprek, of 2) indirect door samen met de hulpvrager na te gaan wie vertrouwde personen in de leefomgeving kunnen zijn en in sommige gevallen te helpen bij het doen van een *first disclosure*.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

De ernstige aard van seksuele uitbuiting heeft vaak complexe trauma's tot gevolg. Daarbovenop laten de bevindingen van dit onderzoek zien dat minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting een verstoorde ontwikkeling tijdens de jeugd ervaren waarbij sociale isolatie en sociale kwetsbaarheid kenmerkend zijn. Juist wanneer jongeren rond deze leeftijd normaliter sociale contacten aangaan met personen buiten de familiesfeer om, blijkt uit dit onderzoek dat het ontwikkelen van gezonde contacten in het meso- en macrosysteem veelal achterwege blijft of ernstig wordt verstoord voor minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. Naar aanleiding van deze bevindingen wordt nu verder onderzoek verricht om de sociale leefomgeving van slachtoffers verder in kaart te brengen.

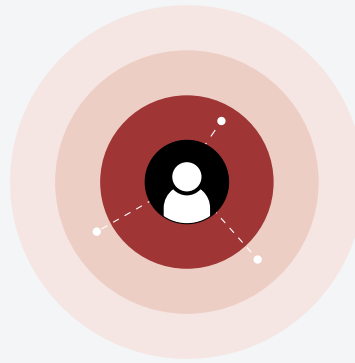
GEZONDE ONTWIKKELING

Ontwikkeling van stabiele en veilige relaties die sociale steun en weerbaarheid bieden buiten de familiesfeer tijdens de adolescentie.

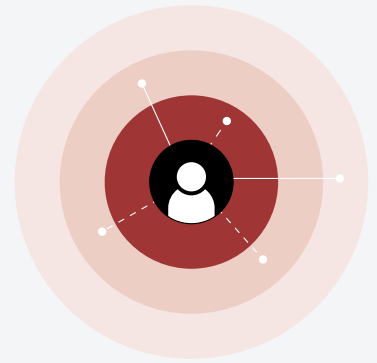

VERSTOORDE ONTWIKKELING

Ontwikkeling van verstoorde relaties tijdens de adolescentie voor jongeren in een seksuele uitbuitingssituatie.

Gevoel van sociale isolatie en vast te zitten in een onveilig en/of instabiel microsysteem

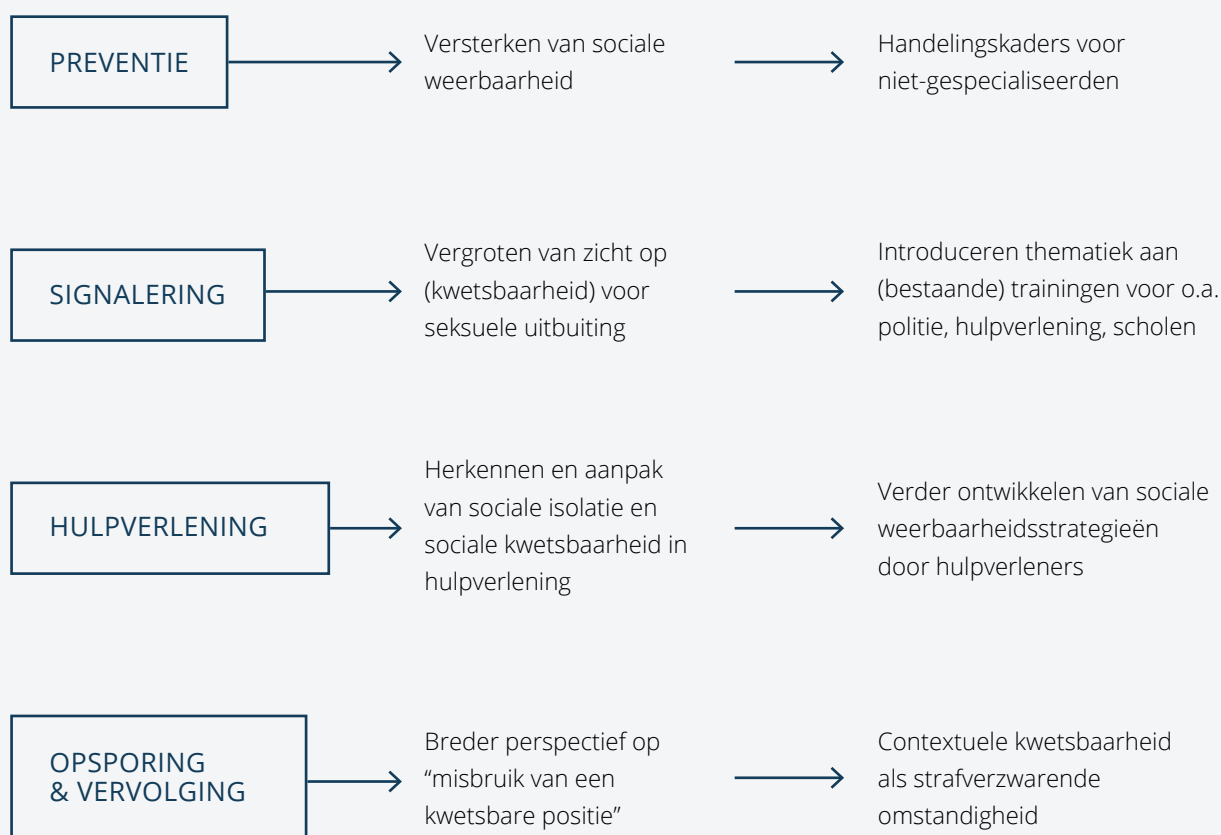

Soms bieden contacten in het meso- of macro-netwerk van jongeren een toereikende hand.

Dergelijke bevindingen kunnen maatregelen ter verdere versterking van de identificatie en hulpverlening van kwetsbare groepen en slachtoffers van seksuele uitbuiting sturen. **Contextual safeguarding** is hierbij het kernbegrip: Hierbij worden kwetsbaarheden voor slachtofferschap in de sociale leefomgeving van jongeren geïdentificeerd en aangepakt vanuit de leefomgeving. De aanpak van seksuele uitbuiting wordt daarmee de verantwoordelijkheid voor eenieder die zich bevindt in de sociale leefomgeving van jongeren (Firmin, 2020).

Concreet leiden de onderzoeksresultaten tot de volgende aanbevelingen. Ten eerste duiden de bevindingen op de noodzaak van preventie en identificatie van slachtofferschap door familieleden en contacten in het meso- en macrosysteem. Dit vraagt om het opstellen van handelingskaders die niet-gespecialiseerde personen in staat stellen om een stabiele, veilige en gezonde omgeving te creëren waarbinnen (kwetsbaarheid voor) uitbuiting voorkomen, gesignaleerd en gemeld kan worden. Ten tweede is kennis over de contextuele kwetsbaarheid van belang voor die instanties en personen die een rol hebben bij het signaleren van uitbuiting. Dit vraagt om het includeren van deze thematiek bij bestaande trainingen aan bijvoorbeeld de politie, slachtoffer- en hulpverleningsorganisaties, scholen, en andere personen die structureel onderdeel uitmaken van de leefomgeving van minderjarigen. Ten derde is het nodig dat hulpverleners een breder perspectief op kwetsbaarheid voor slachtofferschap hanteren om de multi-problematiek waarin veel slachtoffers van seksuele uitbuiting zich bevinden effectiever aan te pakken en strategieën voor sociale weerbaarheid te ontwikkelen.

Dit vraagt om het in kaart brengen van de sociale isolatie, sociale kwetsbaarheid, en mogelijkheden voor sociale weerbaarheid onder minderjarigen in seksuele uitbuitingssituaties (bijv. door het expliciet uitvragen naar kenmerken van het sociale netwerk van mogelijke slachtoffers door hulpverleners). Tot slot zou misbruik van contextuele kwetsbaarheden, naast misbruik van individuele kwetsbaarheden, meer aandacht moeten genieten in de opsporing en vervolging: Als één van de dwangmiddelen voor de bewezenverklaring van mensenhandel én als een strafverzwarende omstandigheid in de vervolging van daders. Het herkennen van contextuele kwetsbaarheid doet meer recht aan de empirische werkelijkheid van uitbuitingssituaties en zou in de tenlastelegging meegenomen moeten worden.

WAAR IS HET VOLLEDIGE RAPPORT TE VINDEN?

De volledige onderzoeksverantwoording en resultaten worden opgenomen in een wetenschappelijke publicatie over de rol van de leefomgeving van minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. Tot slot bieden de onderzoeksresultaten een eerste essentiële basis voor vervolgonderzoek naar de leefomgeving van slachtoffers van seksuele uitbuiting. Dit wordt momenteel uitgevoerd middels een meerjarig, NWO-gesubsidieerd onderzoek "Looking beyond the victim: Understanding the role of context in the sexual exploitation of children and young adults" (de Vries, 2024-2027, [zie Veni-subsidie voor 16 Leidse wetenschappers - Universiteit Leiden](#)).

LITERATUURLIJST

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U. (1986). Recent advances in research on the ecology of human development. In R.K. Silbereisen, K. Eyferth, & G. Rudinger (Eds.). *Development as action in context* (pp. 287–309). Springer.

Van Bommel, S., Langerak D. & Kampen, I. (2023). *Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2022*. Centrum Kinderhandel en Mensenhandel.

Choi, K. R. (2015). Risk factors for domestic minor sex trafficking in the United States: A literature review. *Journal of forensic nursing*, 11(2), 66-76.

Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage Publications.

De Vries, I., Baglivio, M., & Reid, J. A. (2024). Examining individual and contextual correlates of victimization for juvenile human trafficking in Florida. *Journal of Interpersonal Violence*, 08862605241243332.

De Vries, I., & Goggin, K. E. (2020). The impact of childhood abuse on the commercial sexual exploitation of youth: A systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(5), 886-903.

De Vries, I., Kafafian, M., Goggin, K., Bouchard, E., Goldfarb, S., & Farrell, A. (2020). Enhancing the identification of commercial sexual exploitation among a population of high-risk youths using predictive regularization models. *Child maltreatment*, 25(3), 318-327.

Edwards, E. E., Middleton, J. S., & Cole, J. (2022). Family-controlled trafficking in the United States: Victim characteristics, system response, and case outcomes. *Journal of Human Trafficking*, 1-19.

Elsinga-Dam, A., Noteboom, F. & Van Duuren, P. (2023). (On)zichtbare slachtoffers van schadelijke praktijken. Op Chat met Fier van 2018 t/m 2021. <https://www.zonmw.nl/sites/zonmw/files/2023-11/Fier---Chatrapport-schadelijke-praktijken.pdf>

Firmin, C. (2020). *Contextual safeguarding and child protection: Rewriting the rules*. Routledge.

Franchino-Olsen, H. (2021). Vulnerabilities relevant for commercial sexual exploitation of children/domestic minor sex trafficking: A systematic review of risk factors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1), 99-111.

Helpingstine, C. E., Stephens, D. P., Kenny, M. C., & Eaton, A. A. (2021). Adolescent girls with a history of Commercial Sexual Exploitation (CSE): Perceptions and characteristics of social networks. *Child Abuse & Neglect*, 115. 105015.

Kafafian, M., de Vries, I., Farrell, A., Asiedu, C., Bouchard, E. (in voorbereiding). *Changing risk profiles for commercial sexual exploitation of minors since the Covid-19 pandemic in the United States*.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022). *Brede blik op slachtofferschap. Achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting*. Nationaal Rapporteur.

Reed, S. M., Kennedy, M. A., Decker, M. R., & Cimino, A. N. (2019). Friends, family, and boyfriends: An analysis of relationship pathways into commercial sexual exploitation. *Child Abuse & Neglect*, 90, 1–12.

Reid, J. A., Huard, J., & Haskell, R. A. (2015). Family-facilitated juvenile sex trafficking. *Journal of Crime and Justice*, 38, 361-376.

Reid, J. A., Baglivio, M. T., Piquero, A. R., Greenwald, M. A., & Epps, N. (2019). *No youth left behind to human trafficking: Exploring profiles of risk. American journal of orthopsychiatry*, 89(6), 704-715.

Sprang, G., & Cole, J. (2018). Familial sex trafficking of minors: Trafficking conditions, clinical presentation, and system involvement. *Journal of Family Violence*, 33, 185-195.

Weston, S., & Mythen, G. (2020). Working with and negotiating 'risk': Examining the effects of awareness raising interventions designed to prevent child sexual exploitation. *The British Journal of Criminology*, 60(2), 323-342.

Weston, S., & Mythen, G. (2022). Disentangling practitioners' understandings of child sexual exploitation: The risks of assuming otherwise? *Criminology & Criminal Justice*, 22(4), 618-635.

Subsidie: Dit project is mogelijk gemaakt door een subsidie van het Leids Universitair Fonds en de Gratama-Stichting.

Ethische evaluatie: Het onderzoek is uitgevoerd volgens een vooraf opgesteld onderzoeksprotocol dat positief advies heeft ontvangen van de Commissie Data en Ethiek aan de Faculteit Rechten van de Universiteit Leiden.

Dankwoord: Dank gaat uit naar Daan Donninger, Sarah Ebrahim, en Berber van der Meer voor onderzoeksassistentie bij de Universiteit van Leiden. Tevens danken wij de input van deelnemers aan de expertmeeting waarin de voorlopige resultaten en aanbevelingen zijn besproken: Frank Noteboom (Directeur Kennis- en Innovatiecentrum Fier); Conny Rijken (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen); Herro Scheeper (Portefeuilleteam Vreemdelingenzaken, Migratie en Mensenhandel – Nationale Politie); Paul Simpelaar (Eenheidsspecialist Mensenhandel, Politie Noord-Holland); Quinnie Heijsteeg (Openbaar Ministerie – Arrondissementsparket Den Haag); Diede Croes (CoMensha); Frédérique Janssen (CoMensha); Iris den Hartog (Dealbreakers); Chantal Timmermans (Sterk Huis).

Contactpersonen:

Voor meer informatie over het onderzoek: Dr. Ieke de Vries – Instituut voor Strafrecht en Criminologie – Universiteit van Leiden (i.de.vries@law.leidenuniv.nl).

Voor meer informatie over de Chat met Fier en het CKM:
Sjoerd van Bommel – CKM – (s.vanbommel@ckm.nl)

Referentie: de Vries, Ieke & van Bommel, Sjoerd (2024). *Contextuele kwetsbaarheid. Een onderzoek naar de rol van de sociale leefomgeving in de seksuele uitbuiting van minderjarigen. Onderzoekssamenvatting.* Universiteit Leiden.

Universiteit
Leiden

CKM centrum
kinderhandel
& mensenhandel